

SVOBODA SLOVA NA INTERNETU

KDYŽ SE NĚKDEJŠÍ ČESKOSLOVENSKO V ROCE 1992 POPRVÉ PŘIPOJILO K INTERNETU, NIKDO TEHDY NETUŠIL, JAK DŮLEŽITOU ROLI BUDE TENTO VIRTUÁLNÍ SVĚT PLNÝ NEOMEZENÝCH INFORMACÍ, REKLAM A KONTROVERZNÍHO OBSAHU O ČTVRTSTOLETÍ POZDĚJI HRÁT.

TEXT: JAN ŽABKA

Dnes jde na internetu dělat v podstatě všechno – komunikovat, hrát hry nebo jen tak surfovat. Svobodně si můžu vybrat, na jakou webovou stránku můj prohlížeč přistane. A pak je tu obrovská výsada internetu: možnost sdílení. Podělit se můžu o zážitky, zkušenosti, názory nebo fotky a videa. Za extrémně krátkou dobu umějí oslovit velký počet lidí kdekoliv na světě.

V Česku se na internetu žije dobře. Sameťová revoluce a následný vývoj zajistily, že Čechy netrápí na síti žádné bariéry. Výjimkou je škodlivý obsah jako dětská pornografie nebo nenávistné, extremistické stránky. Šťěstí jako my v Česku nemají na planetě všichni. Omezováním internetového obsahu

je nejznámější Čínská lidová republika. Cenzuruje se tam jakýkoliv nesouhlas s vládou, nebo naopak souhlas s nezávislostí Tchaj-wanu nebo Tibetu. Pod kontrolou jsou tam světově známé aplikace jako Skype, WhatsApp nebo internetová encyklopedie Wikipedie.

Přesto je možné zaznamenat i v Česku diskuse o cenzuře internetu. Přitom kdokoli, kdo si v Česku vytvoří webovou stránku, kterou bude chtít vyjádřit svůj názor – například nesouhlas s některým politikem –, se pravděpodobně trestu nedočká. Ledaže by stránku tvořil obsah v rozporu s českými zákony. Svoboda slova na internetu má totiž, stejně jako svoboda slova obecně, hranice nastaveny zákony. Příkladem může být

trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

HRANICE SVOBODY

I přesto ale na internetu a obzvláště pak na sociálních sítích lze zaznamenat velké množství nenávistných výroků, které jsou se zákony v rozporu. Toto si uvědomuje i Nejvyšší státní zastupitelství, avšak zdůrazňuje, že vzhledem k jejich počtu a složitě dohledatelnosti je v podstatě nemožné všechny takové výroky stíhat.

K tomuto tématu se vyjádřila také Policie ČR na svém facebookovém účtu: „Neomezená virtuální svoboda a anonymita má i na sociálních sítích právní rámec a hranice.

Svým příspěvkem či jen komentářem můžete naplnit skutkovou podstatu hned několika paragrafů trestního zákoníku.“

Proč tomuto ale autoři nenávisných komentářů často nerozumějí? Podle odborníka na rizikovou komunikaci Kamila Kopeckého z projektu E-bezpečí při Univerzitě Palackého v Olomouci je důvodů celá řada. „Oni nechápou a nevěří, že zákon překračují. Snaží se situaci bagatelizovat a snižovat její závažnost,“ vysvětluje Kopecký. Podle něj řada uživatelů sociálních sítí vnímá nenávislé projevy jako „normální hospodskou debatu, při které si mohou komukoli říkat cokoli, jelikož mají svobodu slova“. Zároveň Kopecký poukazuje na skupinovou dynamiku, která vede k tomu, že se účastníci diskusí vzájemně v komentářích podporují a upevňují v názorech, čímž posouvají hranice společenského chování.

Státní zastupitelství považuje postih těchto činů za podstatný i přes to, že je podle něj nemožné stíhat všechny závadné výroky. „Pocit pachatelů z nepostižitelnosti a anonymizace v prostředí sociálních sítí může tento druh trestné činnosti eskalovat,“ píše ve své zprávě o činnosti za rok 2018.

Jeden takový modelový případ pochází z roku 2017. Tehdy Deník v rámci svého projektu Moje první tablo zveřejnil fotografii prvňáčků teplické základní školy. Jelikož na ní byly převážně romské, vietnamské a arabské děti, tak na sebe fotografie upoutala pozornost nenávisných diskutérů. „Tam by sednul granát jak pr... na prkýnko,“ napsal pod fotografií například jeden z diskutujících. Nakonec policie obvinila celkem tři lidi z podněcování k nenávisti nebo projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačování práv a svobod člověka. Nenávisných a rasistických komentářů však byly stovky.

MAZÁNÍ NENÍ CENZURA

Lidé, kteří nechápou, že se musí i na internetu chovat v mezích zákonů, často také vnímají snahy o jejich dodržování na internetu jako jakýsi druh cenzury. Jenže ve většině případů nejde o cenzuru v tom slova smyslu, jak je podvědomě chápána. Pokud sociální síť Facebook, která je vlastněna stejnojmennou společností, smaže někomu příspěvek, protože je v rozporu s podmínkami jejího užívání, pak to nejde o cenzuru. I korporace jako Facebook totiž musí dodržovat zákony.

Co tedy je cenzura? „Ideově politická kontrola vydávání tiskovin, která se projevuje zákazem vydávání a rozšiřování dokumentů, které jsou považovány za nežádoucí nebo závadné z důvodů společenských, politických, náboženských, mravních nebo jiných,“ tuto definici obsahuje databáze národní knihovny.

Oxfordský slovník cenzuru zase definuje jako „potlačování a zákaz jakýchkoli částí knih, filmů, zpráv a tak podobně, které jsou považovány za nemravné, politicky neakceptovatelné, nebo za bezpečnost ohrožující“.

Tato většinou negativně chápána cenzura je prováděná státem a jejím cílem je zajištění jeho bezproblémového chodu. Občané České republiky starší třiceti let ji mohli zažít na vlastní kůži v komunistickém Československu. Podmínky na Facebooku a dalších sociálních sítích s takovou cenzurou ale mají pramálo společného. Pokud společnost na své internetové platformě zakáže nenávislé projevy, glorifikaci násilí nebo jeho realistické vyobrazení, většina lidí se pravděpodobně shodne, že jde o krok správným směrem. Je pak tedy logické, že v případě, kdy někdo tyto podmínky poruší, bude potrestán, ať už smazáním příspěvku, nebo zablokováním účtu.

„Zásadním problémem je, že stále více uživatelů přestalo vnímat Facebook jako ryze komerční produkt, ale vnímají ho jako jakési otevřené svobodné prostředí, ve kterém si mohou dělat, co chtějí, včetně svobodného vyjadřování jakéhokoli názoru,“ popisuje Kopecký a dodává, že takové vnímání není založeno na pravdě: „Facebook byl vždy regulován, vždy existovaly zásady komunity, pravidla a omezení. Stejně tak nikdy nebyl zadarmo, každý jeho uživatel neustále platí, a to svými osobními údaji, informacemi, které mu dobrovolně poskytujeme.“

Je pravda, že se Facebook občas na své sociální síti uchyluje ke kontroverzním rozhodnutím, které tu výše definovanou cenzuru mohou připomínat, avšak je potřeba mít stále na paměti, že jde o rozhodnutí společnosti nad svým vlastním produktem. Jednoduše: kdyby se Facebook rozhodl, že do roka a do dne zruší svou sociální síť, má na to právo. Kopecký souhlasí s tím, aby měl Facebook právo na regulaci prostředí, které svým uživatelům nabízí. Příkladem z poslední doby může být mazání příspěvků, které obsahují jméno britského pravicového aktivisty Tommyho Robinsona, jenž vystupuje proti islamizaci. Síť tyto příspěvky mazala s tím, že „příspěvky porušují jejich zásady komunity“. A nikdo s tím nemohl nic dělat. Kopecký však také dodává, že jde o případ, který škodí smysluplné diskusi.

Na tom se s ním shoduje i odborník na sociální síť a ředitel Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky Josef Šlerka, který se k tématu vyjádřil pro server Echo24: „Je špatně, že toto Facebook dělá. Ve finále to škodí jakékoliv rozumné debatě, která se dá vést. Facebook má podle svých komunitních pravidel na spousty věcí právo, na druhé straně lidé

mají mít právo rozumět jeho politice a pravidlům. Neměli bychom být jeho rukojmí.“

NA FACEBOOKU BÝT, ČI NEBÝT?

Kopecký ale současně dodává, že si každý může vybrat, zda bude síť s takto nastavenými pravidly používat. „Každý máme právo Facebook přestat používat, smazat účet nebo přejít jinam, toto právo nám Facebook neupírá. Máme možnost volby. Bohužel drtivě většině z nás Facebook zalezl pod kůži a raději se smíříme s regulací, než abychom přešli jinam,“ vysvětluje.

Ačkoli tedy existuje možnost volby – buďto přistoupit na pravidla Facebooku, nebo odejít – i přesto se objevují různé tendence lidí Facebook neopustit, ale docílit změny jeho podmínek. Jedním z nich je také poslanec Václav Klaus mladší, který na začátku roku společně s poslanci z ODS podal návrh na novelu zákona. Tou by zakázal sociálním sítím s větším počtem uživatelů než je 100 tisíc (např. Facebook) mazat komentáře. Současně s tím by byla velkým médiím odňata možnost moderace diskusí pod vlastními články. „Novela popisuje situaci, kdy provozovatelé sociálních sítí zavádějí pravidla, která omezují komunikaci více, než je garantováno Listinou základních lidských práv a svobod a dalšími normami. Nesměly by být tedy smazány nenávislé projevy, podvodné reklamy či dezinformace, hoaxy a fake news,“ vysvětluje Kopecký.

Klaus mladší odůvodnil pro Deník N svou snahu tím, že „Evropská unie chtěla před volbami do Evropského parlamentu pomocí skupin expertů zabraňovat šíření fake news“. „To je víceméně krok, který jednoznačně směřuje proti svobodě slova, je to snaha vytěsnit nějaké názory z veřejného prostoru. Já si myslím, že názory mají zaznívat hloupé i chytré,“ vysvětlil. Přitom právě fake news a dezinformace se řadí mezi rizikovou komunikaci a jejich šíření má se svobodou slova pramálo společného.

Podle Kopeckého by novela Klause mladšího svobodu slova na internetu naopak ovlivnila negativně. Podle něj by vedla ke zrušení diskusí a nemožnosti regulovat podvodnou reklamu. „Lze odhadovat, že novela by vedla také k ohromnému nárůstu podvodné reklamy všeho druhu a dalších souvisejících podvodů, které neprojdou aktuální filtrací,“ říká. A opakuje: „Ještě jednou: Facebook je soukromá firma, neposkytuje veřejnou službu, má svá pravidla a kdokoli jej kdykoli může opustit.“

Autor je šéfredaktorem studentské redakce Houpací osel